

digen aan een herhaling van wat ik in andere rubrieken van ons blad reeds eerder schreef. Want Toorop is herhaaldelijk reeds in „De Reformatie” ter sprake gebracht.

Ik zal dien kant niet uitaan, doch me bepalen tot enkele opmerkingen over en naar aanleiding van het hier voor me liggend herdenkingsboek.

Een opmerking dringt zich al dadelijk naar voren, als ge tekst en reproducties van dit eerste deel — met zijn inderdaad prachtige uitvoering — onder de oogen krijgt. Het is de pijnlijke ontdekking van den grooten afstand tusschen dezen Roomschen kunstenaar, en ons, Calvinisten. Albert Plasschaert zegt van hem in zijn inleidend artikel: „Een mensch was voor Toorop uiterlijk geworden geest, plastisch geworden gevoel, symbool van daden, van wenschen, van verzwegen en van openbaars, van afkomst en van eigen kracht. Iemand, die zou wou tekenen en kon tekenen, was geen miskenner, noch zette hij in hokjes. Toorop was de erkenner van verwezenlijkt (17) waarden”.

Maar dat Toorop inderdaad ontkomen is aan het algemeen-menschelijk gevaar van miskenning, gevolg en strak ook wel oorzaak van het op onjuiste wijze „in hokjes zetten”, — dat zou ik niet graag aan Plasschaert toegeven.

En deze oppositie tegen Plasschaerts aldus gegeven redeneering komt bij een calvinist haast dadelijk naar boven, als hij in dit boek stuit op de tekening in zwartkrijt, eigendom van den heer H. P. Bremmer in Den Haag, thans in bruikleen aan het Centraal Museum in Utrecht afgestaan, die het onderschrift draagt: „Het en Twijfel, Les Calvinistes de Katwijk”. Het is een werk uit 1891, de niet eens meer allerbeste periode dus. Op den voorgrond twee ronsachtige gestalten, wier houding en gelaatsdrukking inderdaad heelsa verschrompeling, diepe verdoemenis en vollagen twijfel symboliseert. Onder en achter hen de nauwe steegjes, de trieste schuifgangen, de hoorscheuren, en de feeststapeling van Katwijk. Heel achteraan duinen zonder lach, en op den verre achtergrond kerktoren en kathedraal — uit een andere wereld, met vage vermoedens van licht, dat maar niet door de wolken breekt. Met den rug naar kerk en kathedraalpracht toe de visschers, de calvinisten, die de hel in zich, den twijfel aan zich hebben.

Het en twijfel — en dat is nu voor Toorop het Calvinisme van Katwijk.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Iets over het beeld van Jezus in de moderne literatuur

door

W. M. LE COINTRE.

XXIV.

Bij de tekening van het „Russische” Jezus-beeld moet terstond na Dostojewski genoemd worden Leo Nikolajewitsj Tolstoj (1828—1910), man van adellijke afkomst en als Dostojewski man van groot invloed.

Tolstoj blijft voor ons een bovenaltragische figuur, die na een leven van strijd, strijd, in diepsten zin, om een bevredigende wereld- en levensbeschouwing, ondanks al wat hij meent gewonnen te hebben, onbevredigd en met ledige handen, aan het eind den dood toevallt, als hij (symbool zijns levens) eenzaam ligt weg te sterven in het stationsgebouw van Astapowo.

Het is ons thans niet te doen om zijn betekenissen als schrijver, wij laten dus zelfs ook maar een poging om hem als zodanig te karakteriseren achterwege: zijn inzichten over wat het leven vraagt van een mensch, die interesseeren ons, m.n. waar het Evangelie daarbij een zoo beslissenden factor uitmaakt, of feitelijk moeten wij dan zeggen, dat wat Tolstoj houdt voor de hoofdmak van het Evangelie, de groote levenswens van Jezus.

Tolstoj is begonnen van het leven te genieten, gelijk dat in de destijdsche aristocratische kringen te doen gelukkig was: tot op den bodem toe heeft hij den zwijmelbeker geleedigd, gelijk hij ons daarvan zelf later heeft verhaald. Maar, de groote levensvragen klopten te sterk aan de poorten zijner ziel, dan dat hij in een dergelijk bestaan het uithouden kon. Altijd weer pijnlijk hem m.n. de vraag naar de betekenis van het leven, gezien vanuit den gezichtscin der van den dood. Zien wij wel, dan meenen wij te kunnen zeggen, dat hem bovenal gekweld heeft: angst voor den dood, natuurlijk in die periode van zijn leven, toen hij ontwaakt was uit den droom van het „maar eten en drinken en vroolijk zijn”. Zelfs in den wanhopigen tijd, waarin hij zich, mee onder den invloed van de geschriften van Rousseau, afkeert van heel de moderne cultuur en samenleving, in volstrekte wereldvlucht zijn heil zoekend en daarbij tot de conclusie komend, dat het leven geen zin heeft en dus zelfmoord het eenig rationeele zijn zou, heeft hem de moed ontkomen te doen wat hem in die dagen de eenige uitkomst leek, n.l. zich van het leven te bevrijden. Ge kunt zijn bespiegelingen dienaangaande vinden in zijn werk, getiteld: „Mijn Bischof”.

Uitkomst heeft hij gezocht bij de wetenschap, maar hij bevond, dat ze zich in het geheel niet bezig hield met de vragen, die hem het hart benaauwden, ze doet niet, alsof die niet bestaan. Zich keerend tot het officiële Christendom, werd hij, zoo mogelijk, nog erger teleurgesteld. Totdat hij leerde kennis maken met het vrome leven van den eenvoudigen, Russischen boer: daar vond hij een rustige aanvaarding van het leven en een kalme verwachting des doods, die hij in den eigen kring nimmer had leeren kennen. Hij zegt daarvan: „En ik heb deze menschen lief gekregen. Hoe meer ik in hun leven, in het leven der levende en dat der lang reeds gestorvene menschen, over welke ik gelezen of van wie ik gehoord had, was doorgedrongen,

ik herinner me in een fijn-opgewekt Calvinistisch gezin, dat Jan Toorop tot zijn familiekring rekenen mocht, eens een frisch meisjeskopje en een schetsje van het uitzicht voor het raam gezien te hebben; ze waren van Toorop; hij had ze gegeven in het vrouwelijke milieu van den calvinistischen huiselijken kring. Misschien heeft hij in dat gezin — dat zijn calvinistisch stempel niet verloorde — zijn plaat van 1891 in den geest prijsgegeven, al weet ik het niet. Maar hoe het zij — wat is er toch vaak een afstand tusschen mensch en mensch, en wat kan onze samenleving, ook de calvinistische, haar levensgeheimen, ook haar paaschblijdschap, toch vaak moeilijk kwijt. Ach neen, ik zoek de schuld niet alleen bij Toorop. Maar wat krijgt zo’n tekening nog des te meer een tragisch perspectief, wanneer ge in de schets van Jan Nieuwenhuis, voort in dit boek, leest, dat „omstreeks 1890” er bij Toorop een „welhaast natuurwonderlijke reactie kwam. Na de jaren van het aangeen naar buiten werd hij op zichzelf teruggeworpen”, aldus meent Jan Nieuwenhuis. „Er kwam een tijd van bezinning en inkeer”. Indien dit waar is — maar men moet wel voorzichtig zijn met de analyses van kunstenaarszielen tegenwoordig —, dan heeft de inkeer bij Toorop toch veel van het noodzakelijke inzicht gemist, zóóveel, dat de zin van heel een machtige geestesbeweging hem ontgaan is: een geestesbeweging, die hem vooral had kunnen boeien door den aan haar naam verbonden roep van „opstandigheid” — een zijner geliefkoosde thema’s — en die hem zoo veel had kunnen geven, juist in religieus opzicht. Natuurlijk bedoel ik de geestesrichting, die aan den naam van Calvijn verbonden is. Toorop heeft niet begrepen, dat de negatieve houding van het Calvinisme tegen zijn aesthetiek tondolde, afgedacht van Katwijksehe of elders te treffen eenzijdigheid, een roep was, — al was die dan ook voor hem onduidelijk — om de allereerste nastreving van het hoogste goed, dat is: de religie. De religie, die meer is dan aesthetisch gevoel, al wijst ze dat niet af. En zoo komt het aan die ééne plaat reeds openbaar, dat tusschen Calvinistische religie en Toorops kunst de groote trit d’union ontbreekt. Dat hij Yseke — Katwijk evenmin begrijpt als Yseke hem, zoodat de schuld niet aan één kant ligt. Wie hem als Calvinist genieten wil, kan zich hoogstens met hem terugtrekken op de basis van het algemeen-menschelijke en moet telkenweer concludeeren tot een mistanten van Toorop in het symboliseeren van wat hij uit de resten der religie bij den natuurlijken mensch verkliest om ze in zijn eigen

des te meer kreeg ik ze lief en des te gemakkelijker viel het mij te leven. Ik leefde op die wijze ongeveer twee jaren. Dan had in mij een ommekeer plaats, die reeds lang in mij was voorbereid en waartoe ik reeds lang den aanleg bezat. Het kwam in mij tot bewustzijn, dat het leven onzer kringen, — dat der rijke en geleerde menschen, — mij niet slechts een afkeer inboezemde, maar zelfs elke betekenissen voor mij verloren had. Alle onze handelingen, beschouwingen, de wetenschap, de kunst — dat alles verkroeg voor mij eene nieuwe betekenis. Ik begreep, dat dit alles slechts een spel was, waarin men geene betekenis behoeft te zoeken. Het leven echter van de geheele arbeidende klasse, van de gansche menscheit, welk het leven schept, verscheen mij in zijn ware betekenis, die de menscheit aan dit leven hecht, eene waarheid is, en ik werd er toe bekeerd”.

Deze omkeer in zijn leven brengt hij hem tot bewustheid, dat wat reeds lang in hem woelde, hij herkend zichzelf als een zoeker van God en gaat weer bidden. Zoo stierven ook de zelfmoordgedachten, een sterke behoefte om te gelooven grijpt hem aan, hij wendt zich tot de kerk en dwingt zich tot een leven naar haar rit. Maar dan besprongt hem alras de twijfel en rijzen vragen, als deze b.v.: „Waarom ligt de waarheid in het orthodoxe geloof en niet in het Lutherische of in het Katholicisme?” Het einde is: „En of ik het wilde of niet wilde, ik was tot de studie, tot het onderzoek dezer schrift gebracht, tot dit onderzoek, dat ik totnogtoe zoo gevreesd had”. De resultaten van dat onderzoek zijn te vinden in zijn „Kurze Darlegung des Evangelium”, waaruit ik, in verband met de hier-beschikbare plaatruimte, maar niet citeeren zal. Wie zou meenen daarin te vinden een ten-voeten-uit geteekend beeld van den Heer des Evangelies, komt bedrogen uit: Tolstoj laat de vragen, in verband met den persoon van Jezus, stil liggen, het is hem alleen te doen om Jezus’ leer. Hij wil weten, hoe hij leven moet. Een antwoord daarop vindt hij door een breede behandeling van het volmaakte gebod, dat Christus ons geleerd heeft. Het slot is: de sterk benadrukte overtuiging, „dat liefde en goedheid tot den naaste het enig ware, vrije en eeuwige leven is”.

Had hij in 1894 in zijn werk „Mijn godsdienst” zijn geloofsvertoeging ontwikkeld, nader handelende hij daarvan in het in 1899 geschreven „Het Koninkrijk Gods is binnen in U”, in de Voorrede waarvan het dan uitgedrukt wordt: „Hij (n.l. de officiële godsdienst) verschilt volgens mij in zeer veel opzichten van dien van Christus, en daaronder reken ik in de eerste plaats de opheffing van het gebod, dat ons verbiedt, met geweld het kwaad te weerstaan. Deze afwijking van de leer toont meer dan eenige andere zonnklaar, hoezeer de officiële Kerk de beginselen van Christus verdraaid heeft”. In dit werk heeft hij dan de voor hem zoo-typeerende leer van het niet-wederstaan (naar Matth. 5:39) in den breede ontwikkeld. Daarin handelt hij dan ook van wat onze houding zijn moet tegenover oorlog en dienstplicht en laat hij zien, dat alle gebruik van geweld, ook door de regeeringen, verwerpelijk te achten is: de Christelijke opvatting van het leven, m.n. dan begrepen in het „wedersta den booze niet, maar, zoo wie u op de rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe”, heeft in onze maatschappij reeds wortel geschoten en zal steeds meer

licht te plaatsen en daarna aan te dienen als lyrische vertolkingen der religie.

Maar wie Toorop aldus meent te doorzien, die krijgt hem in zeker opzicht toch te inniger lief: een dwalend menschenkind, die nochtans zooveel ons vermag te geven... En onder dit gezichtspunt den hier gegeven bundel voor zich leggend, zal hij veel te genieten hebben. Het is de kracht van Toorops werk, dat elke tekening u vasthoudt, langer dan menig boek. Zoo zal men ook onder ons hier met blijdschap zich verdiepen in „Het Offer”, in het portret van E. Ahn, 1886, Broek in Waterland, 1889, De Hétaire (Venus der Zee, 1889), 90, De Jonge Generatie, 1892, Moederschap, 1890, Portret eener Dame, 1886, Kinderportret, 1897, Doem naar Bechtvaardigheid (werkstakers), 1899; Portret Miss Janet Hall, 1899, Katwijker Visscher, 1902, Zielegang, 1920, Drie Koningen Raam, 1924, Madonna, 1927, Gods-vertrouwen, 1907, La Belgique Sanglante, 1914, Portret van Douairière De Vos van Steenwijk, 1908, Portret van Mevrouw Toorop-Hall, 1911, Zielegang langs den Oceaan, 1900, Geloof en Loon, 1902, Madonna met de Engelen, 1921, Oorlog en Vrede, 1922, Twee zusjes uit de Volksachterbuurt, 1925, „Wist gij niet, dat ik beboor te zijn in hetgeen Mijns Vaders is?”, 1925, Het Gebied, 1924, Madonna aan Zee, 1924, Harpspeler (Jong en Ouderdom), Heilige Patrice van Hasselt, 1927, Madonna, 1927, Ave Maria, 1906, Het Gebied, 1927.

Ik gaf de teekeningen even in volledige opsomming aan: Wie nu over Toorop studeeren wil, of, na dit gedaan te hebben, zijn kunst wederom genieten, kan weten, wat hij aan deze uitgave heeft. Zij lijkt me meer waard dan de bekende edities van Miek Janssen, die voor mij altijd het gevoel wekt van te „kleine” inleidingen bij een ook voor haar nog te „grooten” meester.

K. S.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Individuele Opvoeding.

I.

Het spreken en schrijven over de Persoonlijkheid en het Individuele is aan de orde van den dag.

Bij alle goeds, dat daaruit voortkomt, wijst het op een bedenkelijk verschijnsel, n.l. dat de velerlei bespreking

verwoesten gaan de op het geweld gegronde inrichting van ons leven. Naarmate dat geschiedt, naar die mate zal het Koninkrijk Gods hier al meer komen. Met een oproep tot bekeering, bekeering dan tot dit inzicht, eindigt Tolstoj dit werk.

Dit is, wat Jezus hem te zeggen heeft, hij kent geen Jezus, dan Dien van de Bergrede. Naar een zeker niet-bevooroordeeld getuige ons mededeelt, formuleerde Tolstoj zijn gedachten aldus: „Ik geloof in Christus, ik geloof slechts aan het geluk der menschen door een leven in Christus. Het geheele Christendom wortelt in de Bergrede”. Maar dezelfde schrijver voegt er terstond aan toe: „Hierbij moet men echter in het oog houden, dat voor Tolstoj slechts een menscheit Christos bestaat, de grootste, de eenige menscheit, die ooit geleefd heeft, maar een mensch. De verkondiging van deze denkbeelden heeft tengevolge, dat hij door de Heilige Synode uit de Kerk gestooten wordt”.

Voor wij ons nader over zijn opvattingen uitspreken, willen wij ook hemzelf nog tot U laten spreken en wel m.n. zooals hij zich geuit heeft in zijn laatste roman (wel zijn testament genoemd), waarin hij trachtte te schilderen de verlossende macht der waarachtige liefde, waarover wij reeds met een enkel woord spraken, ik bedoel zijn misschien meest-betekenisvollen roman „Opstanding”. Zonder daarop nu breeder in te gaan, vestig ik er alleen de aandacht op, dat Tolstoj hierin toont te staan onder invloed van Dostojewski, spitaal van diens „Schuld en Boete”; Prof. Leipoldt beweert zelfs, dat de titel van dit werk aan de hand gedaan is door het slot van Dostojewski’s roman, waarin de „opstanding” van Raskolnikof geteekend wordt.

Op het titelblad van Tolstoj’s roman staan geciteerd de volgende teksten: Matth. 18:21 en 22, Matth. 7:3, Joh. 8:7 en Lukas 6:40, alle natuurlijk in verband met den inhoud van dit werk: het is het verhaal van een zekeren vorst Nekhludoff (in wien Tolstoj zichzelf heeft geteekend) die in zijn jonge jaren eens een kamermeisje heeft verleid, dat daarna weggezonden is en, natuurlijk, toen door hem in den steek gelaten. Zij vervalt dan van kwaad tot erger en gaat haar liefde verkoopen. Als gezworene in een rechtbank ziet hij haar weer, ze wordt dan tot dwangarbeid veroordeeld en in zijn berouw probeert hij dan, haar volgend in haar verbanning, het alles weer goed te maken en haar leven te verheffen. Hij doet alle mogelijke moeite om gratie voor haar te krijgen, wat hem ook gelukt, wil dan zijn leven aan het hare verbinden, maar zij weigert dat offer aan te nemen. Het slot laat ons dan Nekhludoff zien, vermoed van het nadenken over de dingen, naar aanleiding van zijn bezoek aan de gevangenis en de vreeselijke dingen, die hem daar hebben aangegrepen, het nadenken m.n. over de vraag naar het recht van een dusdanige behandeling van menschen door menschen; en in die vernedering grijpt hij dan naar een Nieuw Testament, hem gegeven door een Engelschman, die met hem in de gevangenis gewoest was en ook gevangenen met een exemplaar van het Evangelie verheugd had. „Men zegt, dat men hierin op alle vragen een antwoord vinden kan”, dacht hij, terwijl hij het boek op goed geluk opende, en hij begon Matth. XVIII te lezen: wie de meeste is in het koninkrijk der hemelen, en: de gelijkenis van den onbarmhartigen schuldeheer.

„En ligt hierin alles opgesloten?” riep Nekhludoff

vaak herinnert volkomenheid streng is, piers die on Dit beboel beschouwen nieuw is, als lang. Wanneer dan omfent couranten de lang nog na zids het ge beboel te an shelling die sterkte is, t

Wanneer opvoeding st toepassing

Dieroly, van Brussel voorbereid

Daarom b streng gesch of ook in g stiel daarvo belangstellin plaatst.

Als een d den geeft h bewust wor aeligen, v

Maar een mensch ziele groot kwaad belangrijks t en vaak ver uitgroei der mensch, ten

Voor kind Het kind is geen karakt

Het biolo; hij de gebo van het int

werking van standatal in iemand it Het kan niet

Veel blijft i

eensklaps lu de: „Ja, da

„En nu g heurt met i

wikkeld is, l scheen te v

ervaringen d klaps de ee

Het den schen te ve

zij lijden, b behooren te

machtig om hem steeds

Hij bego afgrijpselijke l

gezien had, van de bedi

het feit, dat mogelijk is; beteren, ter

deden pogin betoren, en

werktuigelijk alles was, c

ook wel de toe bracht d

een beroep grootste zed

voortgaan in hante kwel

ellende en zonnklaar v

men, die hij gedaan word

antwoord, d dat Christus

eindig aantal omvond een

„Maar de dacht Nekhl

het in het o theoretische

het vraagstu zou men dan

kan ze toch tegenwerping

Zij zou eenig worden, dat ef den mis

bewezen kan schen elkan

het eenig v dat wij oph